

Az agráröröklés szabályozásának történeti előzményeiről²

Jelen kutatás során abból indulunk ki, hogy hazánkban nem léteznek speciális, kifejezetten a mezőgazdasági földek, üzemek törvényes öröklésére vonatkozó szabályok. A jogalkotó kivette a földforgalmi törvény³ hatálya alól a törvényes öröklés jogcímén történő földtulajdonszerzést, ezzel szemben a végintézkedés útján történő öröklés esetére a törvény tartalmaz rendelkezést. Így viszont törvényes öröklés esetén az általános öröklési szabályok fognak érvényesülni, mindemellett a Polgári Törvénykönyv csak egy esetben említi kifejezetten a mezőgazdasági földet az öröklési szabályok között, még hozzá az örökség visszautasítása kapcsán. Ennek a tanulmánynak a keretei között azt vizsgáljuk meg, hogy korábban szabályozták-e hazánkban az agráröröklést, és ha igen, ez hogyan történt.

I. A kötött birtokok örökléséről

Bár kifejezetten agráröröklési szabályrendszer korábban sem létezett hazánkban, viszont bizonyos kötött birtokok vonatkozásában léteztek speciális öröklési szabályok. Ide sorolható a hitbizomány, a családi birtok, a hadi és a vitézi telek. Ezek a birtokkategóriák a mai mezőgazdasági üzemmel mutatnak rokonságot. Ezen birtokok különleges minőségéből következik, hogy a rájuk vonatkozó szabályokat nem lehet általános agráröröklési szabályokként értelmezni, de mindenképp érdekesnek tartjuk viszont megvizsgálni a rájuk vonatkozó szabályokat.

I.1. Hitbizomány

Elsőként a hitbizományra vonatkozó szabályokat tekintjük át, melynek során annak fogalmából indulunk ki, amelyet az egyes szerzők⁴ a különböző korszakokban másként határoztak meg, ám az alapvető tartalmi elemek közösek ezen definíciókban,⁵ nevezetesen, hogy hitbizománynak tekinthetjük „az alapító által, királyi engedéllyel felruházott, meghatározott, kötött öröklési rendnek alávetett, eredete szerinti szerzett jószág vagy jószágok összességét, amelyre nézve elidegenítési és terhelési tilalom áll fenn.”⁶ A hitbizomány lényegét úgy foglalhatjuk össze, hogy az alapító kiemeli az általános öröklési szabályok alól a szerzett vagyonának egy meghatározott részét, amelyre vonatkozóan pedig

¹ Tudományos segédmunkatárs, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Agrár- és Munkajogi Tanszék

² A tanulmányban ismertetett kutató munka az EFOP-3.6.1-16-00011 jelű „Fiatallódó és Megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros – a Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése” projekt részeként – a Széchenyi 2020 keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

³ 2013. évi CXXXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról

⁴ Érdekes kérdést boncolgat a hitbizomány kapcsán tanulmányában Csécsi Nagy Miklós és Ajtay József. Lásd: Csécsi Nagy Miklós – Ajtay József: Korlátolt tulajdont jelent-e a hitbizomány vagy jogi személynek tekinthető alapítványt? Kertész József Könyvnyomdája, Budapest, 1931.

⁵ Lásd még: Baross János: Agrár öröklési jog I. kötet. Általános tanok és a német törzsöröklés. Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest, 1902, 53-63. o.

⁶ Peres Zsuzsanna: A családi hitbizományok megjelenése Magyarországon. Publikon Kiadó, Pécs, 2014. 41. o.

speciális öröklési rendet határoz meg, még hozzá annak osztatlan öröklését írja elő, és emellett elidegenítési és terhelési tilalom alá vonja.⁷

A családi hitbizomány intézménye a római jogból eredeztethető. Papinianus és Modestinus korában léteztek az úgynevezett fidei comissa perpetua-k. Majd pedig az arabok voltak azok, akik átvették a római jogból és Spanyolországban bevezették.⁸ Ezek után a jogintézmény Itálián át eljutott az osztrák birodalomba, majd pedig Németországba.⁹ A XVII. században Skandináviában, Dániában és Franciaországban is megjelent. A fehérhegyi csata és az ellenreformáció következményeként megvalósuló vagyonekbevételek és új adományozások folytán Cseh- és Morvaországban is megszilárdult. Magyarországra 1687-ben jutott el, mikor is I. Lipót bevezette.¹⁰ Hazánkban a jogintézmény előzményeként tekinthetünk az ősiség intézményére, amely a vérségi elv mentén történő öröklést preferálta, és melyet Nagy Lajos 1351. évi dekrétuma vezetett be, melyben elrendelte, hogy az örökösök nélkül maradt nemesi birtokok a legközelebbi atyafiakra és nemzetségeikre szálljanak. Ám az ősiség intézménye nem tudta megakadályozni az élők közötti földadásvételeket, így a családok vagyoni helyzete megváltozott, a földterületek szétdarabolódtak. Az ősiség nem volt képes megvédeni a családok vagyoni erejét speciális öröklési jogintézmények nélkül.¹¹

A hitbizomány volt az a jogintézmény, mely az ősiség, a fiúági, adományi javakban történő örökösödésen keresztül elvezetett az egyedi örökléshez, a földterületek feloszthatatlanságához, elidegeníthetetlenségéhez és a megterhelés tilalmához. Ez a jogintézmény teljesen beleillett a középkori Magyarország kötött birtokrendszerébe. A hitbizományokat azzal a céllal alapították ebben az időszakban, hogy a nagybirtokokat kivonják a szabad forgalom alól. Tehát a különös öröklési szabályokat az üzemegeység védelmére használták fel.¹²

Több szerző művében¹³ is azt olvashatjuk, hogy a hitbizomány intézménye az 1687. évi törvénnyel jelent meg jogrendszerünkben, addig nem is létezett, ám ahogy arra Sebess Dénes is rámutat, már a tételes szabályozása előtt is találkozhattunk ezzel a jogintézménnyel, mely alkotó elemét képezte a magyar agrárjog fejlődésének. Már a mohácsi vész után is előfordultak különös kikötések a királyi adománylevelekben az örökség módjának meghatározása vonatkozásában, melyek az ősi egyenlő öröklésjog elvével szemben fejlődtek ki, és a hitbizományi jogszabályokban történt meg a tételes szabályozásuk. Az adománylevélben határozta meg a király az adományozott vagyon öröklési sorrendjét, mely akár különös sorrend, vagy akár egyedi öröklés is lehetett, több esetben pedig az első szerző tehette meg ezeket a rendelkezéseket. Legjellemzőbb az öröklés fiúágra való korlátozása volt, és azon belül is a legidősebb fiú leszármazót helyezték privilegizált helyzetbe.¹⁴

Az 1687. évi IX. törvénycikkben történt meg először a hitbizomány intézményének jogszabályi megjelenése, ekkor még csak a főrendek javára engedélyezte a törvénycikk azok alapítását, majd az 1723. évi L. törvénycikk terjesztette ki ennek lehetőségét a köznemesekre

⁷ Peres: i.m. 44. o.

⁸ Brentano, Lujó: Familienfideikommiss und ihre Wirkungen. Berlin, 1911.

⁹ Pfaff, Leopold – Hoffmann, Franz: Zur geschichte der Fideikommiss. In Separat Abdruck aus den Excursen über österreichisches allgemeines bürgerliches Recht II 3., Wien, 1884. 277-319. o.

¹⁰ Sebess Dénes: Magyar agrár-evolúciók 1902-1932. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1933. 130. o.

¹¹ Sebess: i.m. 131. o.

¹² Uo.

¹³ Benczúr János: A magyarországi hitbizományok czélszerű átváltoztatásáról. In Keresztúry József – Benczúr János – Varga Soma: A magyarországi hitbizományok átalakításáról. Az Academia által 1846-ban báró Dercsényi János-féle jutalmakkal koszorúzott pályamunkák. Eggenberger József és fia academiái könyvtárosok bizománya, Pest, 1847, 95-230. o.; Varga Soma: A hazai hitbizományok átalakításáról. In: Keresztúry József – Benczúr János – Varga Soma: A magyarországi hitbizományok átalakításáról. Az Academia által 1846-ban báró Dercsényi János-féle jutalmakkal koszorúzott pályamunkák. Eggenberger József és fia academiái könyvtárosok bizománya, Pest, 1847. 231-264. o.

¹⁴ Sebess i.m. 122.o

is.¹⁵ A következő állomást a szabályozás kialakításában az 1862. október 9-i királyi leirat és az 1869. április 7-i miniszteri rendelet jelentette.¹⁶ A királyi leirat gyakorlatilag az osztrák polgári törvénykönyv családi hitbizományokra vonatkozó rendelkezéseit teljes egészében átvette, valamint kiegészítette azt egy osztrák udvari rendelettel 1844-ből.¹⁷ A hitbizományok körüli eljárásról szóló miniszteri rendelet¹⁸ kibocsátására pedig az 1868. évi 54. törvénycikk hatalmazta fel az igazságügyi minisztert. A két jogszabály szabályozta ebben az időszakban a hitbizományokat, még hozzá úgy, hogy a miniszteri rendelet tartalmazta az alapvető rendelkezéseket, a királyi leirat pedig kiegészítő jelleggel bírt mellette.¹⁹

A hitbizomány legfontosabb eleme az a vagyontárgy, amely a tárgyat képezi, hiszen annak egybentartása és generációkon keresztül a családon belül történő öröklése jelenti a család jólétét. A legtipikusabb ilyen vagyonelem a föld, mely általában a hozzákapcsolódó egyéb elemekkel (pl. gazdasági felszerelés) együtt képezi a hitbizomány tárgyát.²⁰

A hitbizomány alapítása több módon is történhetett. Egyrészt élők között, egyoldalú akaratkijelentéssel, amely gyakorlatilag vagy közokiratban, vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban történt. Ennél az alapítási módnál szükség volt a fejedelem jóváhagyására. Az alapítás másik módja pedig a végintézkedés volt, amikor az alapító halála után szándékozott szabad vagyonából hitbizományt létrehozni. Ez esetben az örökös feladata volt, hogy az örökös halála után az alapító levelet – melyet vagy még maga az örökös életében elkészített, vagy annak elkészítési elveit végintézkedésében meghagyta az örökösnek – az uralkodó elé terjessze jóváhagyás végett.²¹

A hitbizomány alapítására vonatkozó kérvényt az igazságügyi miniszterhez kellett benyújtani, aki azt megvizsgálta, és nyilatkozott arról, hogy felmerültek-e bármiféle aggályok a kérelmező személyével kapcsolatban. Majd az uralkodó elé kellett terjesztenie a kérvényt a saját nyilatkozatával együtt, kivéve akkor, ha ő maga teljes bizonyossággal megállapította, hogy jogi akadály merült fel a jóváhagyás megadására kapcsán. Általában az uralkodó a miniszter javaslatának megfelelően határozott.²²

Amennyiben a király megadta a jóváhagyást a hitbizomány alapításához, akkor az alapító által meghatározott öröklési rend alapján öröklődtek az abban található vagyonelemek addig, amíg az adott családban öröklésre képes utódok voltak. Ettől az öröklési rendtől a hitbizományi birtokosoknak tilos volt eltérni, vagy azt megváltoztatni, még abban az esetben is, ha abba mindegyik élő várományos beleegyezett volna.²³ Minden hitbizományi birtokos az alapító intézkedése alapján lépett a bizományi vagyonba, tehát nem a korábbi hitbizományi birtokos örököséként, még akkor sem, ha az ő lemenőjeként örökölte a korábbi birtokos szabad vagyonát, a hitbizományi vagyon utódlása az alapító rendelkezése alapján történt. Ez az utódlás individuális egyéni utódlást jelentett, ugyanis a hitbizományi vagyonelemeknek csak egy birtokosa lehetett, hiszen a vagyon csak ebben az esetben maradt osztatlanul együtt. Általában az alapító úgy rendelte, hogy csak a fiú leszármazók legyenek a hitbizomány birtokosai, a lányok az alapító kifejezett rendelkezésére és csak akkor szerezheték meg a hitbizományi vagyont, ha a fiú leszármazók az egész vonalon kihaltak.²⁴

¹⁵ Katona Mór: A magyar családi hitbizomány. Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest, 1894. 28. o.

¹⁶ Lásd még: Králik Lajos: Hitbizományi jogunkról. Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest, 1909. 5-21. o.

¹⁷ Katona: i.m. 36. o.

¹⁸ A rendelet az eljárási szabályokon kívül anyagi intézkedéseket is tartalmaz. Katona: i.m. 35. o.

¹⁹ Katona: i.m. 35. o.

²⁰ Katona: i.m. 50-53. o.

²¹ Katona: i.m. 60. o.

²² Katona: i.m. 65-67. o.

²³ William Lewis: Das Recht des Familienfideicommisses. Weidmannsche Buchhandlung, Berlin, 1868. 320-321. o.

²⁴ Katona: i.m. 106. o.; Grosschmid Béni: Werbőczy és az angol jog. Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest, 1928. 98. o.

Amennyiben az alapító létesített hitbizományt, de nem nyilatkozott az öröklés rendjéről, a vérségi alapon nyugvó törvényes öröklési rend volt az irányadó, és mivel a vagyonnak egy kézben kellett maradnia, így azonosfokú örökösök közül az idősebb örökölt. A fő utódlási nemek,²⁵ melyeket az alapítók a hitbizományra vonatkozóan meghatároztak a következők voltak: *primogenitura*, mely az elsőszülött fiú öröklését jelentette, melyet ág szerinti öröklésnek²⁶ is neveztek, a *majoratus*, ami magyarul ízőröklésként fordítható és azt kellett alatta érteni, hogy az öröklés arra a fiúutódra esett, aki az alapítóhoz és később a hitbizományi birtokoshoz a leszármazás rendje alapján íz²⁷ szerint legközelebb állt, több ilyen lehetséges örökös esetén az idősebb örökölt, és a *senioratus*, mely esetén pedig a legidősebb fiú leszármazó lett örökös, tehát itt kizárólag a kor számított. Természetesen ezek mellett más öröklési rendet is meghatározhatott az alapító, ilyen volt például az *ultimo genitura*, mely esetében a legifjabb ág örökölt, és azon belül is a legfiatalabb fiú.²⁸

A hitbizomány állandó jogi felügyelet alatt állt, amit a királyi törvényszék, mint hitbizományi bíróság gyakorolt felette, méghozzá a hitbizományi gondnok segítségével, akinek a feladata az volt, hogy a várományosok érdekében őrködjön a vagyon épségben tartása felett. Ingatlanok esetében a hitbizományi minőséget be kellett jegyezni a telekkönyvbe.²⁹

A törzsszervezet megbomlásával kezdtek kialakulni a kis- és középbirtokok kategóriái, de a nagybirtok alapításának alapvető forrása a királyi adomány maradt. A mohácsi vész utáni időszakban a jobbágytelkek mennyisége volt az, ami meghatározta a vagyon nagyságát. A főúri rend kicserélődése figyelhető meg ebben a korszakban, viszont az adományozások következtében a nagybirtokrendszer fennmaradt. A föld volt az egyedüli forrása a magánjogi és közjogi jogosítványoknak, amelynek az akkori öröklési rendszer következtében az egyes kiváltságos családokhoz kezdett fűződnie. A francia forradalom Magyarországon is éreztette hatását, és hazánkban is komoly küzdelem volt megfigyelhető a kiváltságos öröklés ellen. Már 1791-ben korlátozni akarták a hitbizomány alapítását, és 1000 jobbágytelekben maximálták volna, erre végül 1834-ben került sor, amikor is az akkori törvénytervezet 500 telekben határozta meg ezt a maximumot. Annak ellenére, hogy az ősiség megszüntetésre került, és az osztrák öröklési szabályok az egyenlő osztály elvét bevezették, a hitbizományok fennmaradtak. Az ősiségi pátens 1852-ben kilátásba helyezte azt, hogy a hitbizomány intézménye a középosztály számára is hozzáférhető legyen.³⁰

*1900-ban Darányi Ignác kifejtette, hogy a kormány álláspontja alapján a hitbizomány nem illett bele az akkori jogrendszerbe, és a kormány nem javasolta újabb hitbizományok létrehozását.*³¹

A hitbizomány intézményét folyamatos támadások érték, hiszen korlátozza a tulajdon feletti szabad rendelkezést, úgy vélték, hogy ellentétet szít az utódok között, és csak kiváltságot teremt. Mindezek mellett magas földárakat idéz elő, amivel akadályozza a birtokforgalmat. A nagybirtokok forgalomból történő kizárása több negatív következménnyel

²⁵ Ezekről lásd még: Frank Ignác: A közigazság törvénye Magyarhonban. Magyar Királyi Egyetem, Buda, 1845. 461-462. o.

²⁶ Ennek lényege, hogy az alapító fiú utódai lemenői ágakra oszlanak, tehát az alapító első fia és az ő fiú leszármazói alkotják az első ágat, és amíg ebben az ágban fiú utódok vannak, addig nincs továbblépés a második ágra, vagyis az alapító második fiának az ágára.

²⁷ Minden nemzés egy ízt alkot, tehát az örökhatyó fiai elsőízűek, az unokái másodízűek.

²⁸ Katona: i.m. 107-127. o.

²⁹ Szladits Károly: Dologi jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1930. 52. o.

³⁰ Sebess: i.m. 131-132. o.

³¹ Fehér György: Darányi Ignác birtokpolitikai elképzelései (1896-1920). In Varga Zsuzsanna – Pallai László (szerk.): Föld – Parasztság – Agrárium. Tanulmányok a XX. századi földkérdésről a Kárpát-medencében. Kapitális Kft., Hajdúnánás, 2015. 12. o.

is jár, mint például kivándorlás, születések csökkenése.³² Aczél Béla úgy vélekedett, hogy a hitbizomány fenntartása „nemzeti bűn”, és erre már többen is rávilágítottak, többek között Deák is azon a véleményen volt, hogy a hitbizomány jogintézményét ki kellene írtani a magyar jogrendszerből.³³

Mindezek ellenére még jó ideig nem történt meg a hitbizományok eltörlése. A cél az volt, hogy a meglévő hitbizományok fokozatosan demokratizálódjanak, vagy amennyiben egészségtelenül nagyméretűek, akkor megszűnjenek.³⁴

1.2. Családi birtok

A következő kötött tulajdonalakzat, amiről érdemes szót ejtenünk, a családi birtok, melyről a földbirtok helyesebb megoszlását szabályozó rendelkezésekről szóló 1920. évi XXXVI. törvénycikk VII. fejezete rendelkezett. Ez alapján a jogszabály alapján az állam azért juttatott egyeseknek ingatlanokat, hogy részükre állandó családi tűzhelyet tartósan biztosítson. Családi birtokká nyilváníthatott egyrészt az Országos Földbirtokrendező Bíróság hivatalból minden olyan ingatlant, amelyet az állam egyeseknek kedvezmények alkalmazásával juttatott, másrészt az ingatlan tulajdonosa az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával minden olyan ingatlant, amelyet az említett törvény alapján szerzett meg. A tulajdonos egyéb, nem az 1920. évi törvény alapján szerzett ingatlanaiából is létesíthetett családi birtokot, méghozzá az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával. Az erre vonatkozó részletes szabályokat, valamint az arra vonatkozó rendelkezéseket, hogy hogyan lehetett más ingatlanokat családi birtokkal egyesíteni, a földművelésügyi miniszter és az igazságügyminiszter az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával, rendelettel állapította meg. Ám a családi birtok a vele egyesített ingatlanokkal együtt nem lehetett nagyobb egy népes családnak a szokásos eltartásához szükséges jövedelemnek gondos művelés mellett legfeljebb háromszorosát nyújtó földnél. Az ingatlan családi birtok jellegét fel kellett tüntetni a telekkönyvben, amely a jószágtesti felírásban történt. Ezek után senki sem hivatkozhatott arra, hogy nem tudott az ingatlan ilyen minőségéről.

Főszabály szerint a családi birtok öröklésére a törvényes öröklés szabályai voltak az irányadók, és az örökhagyó végintézkedéssel csak annyiban rendelkezhetett róla, hogy a lemenő örökösök között osztályt tehetett, vagy házastársának özvegyi ellátását szabályozhatta, valamint a törvényes örökösödésre hivatott rokonok egyikét örökösévé nevezhette, amennyiben nem volt törvényes öröklésre jogosult lemenője, házastársa és szülője sem.

Más volt a helyzet viszont az oszthatatlan családi birtokok esetén, ugyanis a családi birtok tulajdonosa annak létesítésekor vagy átvételekor az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával kiköthette végrendeleti formában, hogy a családi birtok öröklés esetén oszthatatlan egészként egy örökösre szálljon át. Ennek az oszthatatlan minőségnek a telekkönyvben is meg kellett jelennie. Az oszthatatlan családi birtok örököse elsősorban az a lemenő volt, akit az örökhagyó végintézkedésben erre kijelölt. Amennyiben az örökhagyó nem tett ilyen jellegű kijelölést, a lemenő örökösök közül az elsőszülöttség rendje alapján a férfi leszármazó, ilyen hiányában pedig a nő leszármazó következett az öröklési sorrendben. Ha az örökhagyónak nem volt örökösödésre hivatott lemenője, és nem is nevezett meg örököst végintézkedésében, arra az esetre a törvényes öröklési sorrend volt az irányadó az oszthatatlan családi birtok öröklésére. *Ám mivel csak egy örököse lehetett az oszthatatlan családi birtoknak, így azt meghatározta a jogalkotó, hogy a törvényes örökösök között az ugyanazon fokú rokonok közül a férfi megelőzi a nőt, és az ugyanazon nemű rokonok közül*

³² Sebess: i.m. 135. o.

³³ Aczél Béla: A hitbizomány története, bírálati és megreformálása. Aczél Béla, Pusztaföldvár, 1937. 22. o.

³⁴ Sebess: i.m. 141. o.

pedig az idősebb a fiatalabbat. Amennyiben nem volt olyan személy, aki átvehette volna az oszthatatlan családi birtokot, akkor az az államra szállt. Az oszthatatlan családi birtokot átvevő örökös azonban köteles volt a kötelesrésze jogosult örökösársait, valamint az örökhagyó házastársát kielégíteni, ennek során a családi birtokot hozadéki értékben kellett számításba venni, amely a forgalmi értéknél alacsonyabb értéket jelentett.³⁵ Az ez alapján kiszámított örökreszeket pedig pénzben vagy egyezség alapján járadékszerű szolgáltatásokkal³⁶ kellett kielégíteni. Az örökösársak kielégítése során bármelyik örökösárs kérésére a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének vagy az Országos Központi Hitelszövetkezetnek közvetítését is igénybe lehetett venni.

Arra is volt viszont lehetőség, hogy a családi birtoknak oszthatatlanná nyilvánításakor az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával kikössék, hogy a családi birtokot és esetleg a gazdasági felszerelésének megállapított értékét öröklés esetén megosztási kötelezettség nélkül annak kell juttatni, aki a családi birtokot egészként átveszi. Ennek a kikötésnek a célja az örökösársak kielégítésével járó terhek további csökkentése volt, viszont ez nem sérthette a nyilatkozat tételekor már életben levő kötelesrésze jogosultak kötelesrészét.

Az átvevő örökös számára viszont meghatározott egy korlátozást is a jogalkotó, ugyanis, ha a hozadéki értéken átvett oszthatatlan családi birtokát vagy gazdasági felszerelését az osztályt követő tizenöt éven belül esetleg magasabb áron elidegenítette, a különbözetet köteles volt megosztani örökösársaival. Az örökösárs viszont legfeljebb csak annyit követelhetett, amennyitől az osztálynál elesett. Az örökösársaknak telekkönyvbe bejegyzett elővásárlási joguk is volt az oszthatatlan családi birtok esetén, amelyet az elidegenítésről való tudomásszerzéstől számított 30 napon belül gyakorolhattak méghozzá abban a sorrendben, amelyben örökölték volna az oszthatatlan családi birtokot.³⁷

1.3. Haditelek

Az 1820/1917. M. E. számú rendeletben történt meg a haditelek jogi sorsának rendezése. Haditeleknek minősült a hadi rokkantnak, hadi özvegynek, hadi árvának az Országos Hadigondozó Hivatal jóváhagyásával bárki által juttatott ingatlan, amelyet haditelekként a telekkönyvbe is bejegyeztek. Főszabály szerint a haditelekre ugyanazok a korlátozások voltak érvényesek, mint a családi birtokra. A végrendelkezésre vonatkozó korlátozások is alapvetően megegyeztek a családi birtoknál³⁸ kifejtettekkel. Azonban haditelek esetében az örökhagyónak szélesebb körű volt a végrendelkezési szabadsága, ugyanis házasságon kívül született gyermekét is megjelölhette örökösekként, de csak úgy, hogy az ne sértse a kötelesrésze jogosultak kötelesrészét, valamint leszármazók és szülők hiányában örökössé nevezhetett olyan személyt is, aki ugyan nem volt az örökhagyó rokona, de gondozta és támogatta őt. Voltak bizonyos törvényben meghatározott esetek, amikor vissza lehetett váltani a haditelket. Ilyen volt például az állam elleni bűncselekmény miatti elítélés, a magyar állampolgárság elvesztése, a külföldön lakás esete, valamint ha a telek a szűk család körén kívüli személyre szállt. A visszaváltás ilyenkor az esetlegesen adott ellenértéknek és a szükséges és hasznos beruházások meglévő értékének visszatérítésével történt. A törvényen alapuló visszaváltási jog abszolút hatályú volt harmadik személlyel szemben telekkönyvi bejegyzés nélkül is. Volt lehetőség arra is, hogy szerződéssel kössenek ki visszaváltási

³⁵ A hozadéki érték nem lehetett nagyobb a forgalmi érték háromnegyed részénél.

³⁶ Ilyen szolgáltatás termények bizonyos mennyisége is lehetett.

³⁷ Szladits: i.m. 54-56. o.

³⁸ Itt hangsúlyozzuk, hogy az általános családi birtokra vonatkozó szabályokat kell ez alatt érteni, és nem az oszthatatlan családi birtokra vonatkozókat.

eseteket, de ezek jóhiszemű harmadik személlyel szembeni hatályosulásához szükség volt annak telekkönyvi bejegyzésére. Bizonyos idő elteltével a haditelekre vonatkozó korlátozásokat meg is lehetett szüntetni, ezt vagy 32 év elteltével, vagy a hadi árvának vagy a haditelek örökösének önjogúvá válásával lehetett megtenni.³⁹

I.4. Vitézi telek

A vitézi telekre vonatkozó szabályok a 6650/1920. M. E. számú rendeletben kerültek kidolgozásra. Az intézmény a hitbizománnyal mutatott rokonságot. Vitézi telek adományozással vagy alapítással keletkezhetett. Adományozásra volt jogosult az államfő, vagy rajta kívül más személy is, de csak az államfő jóváhagyásával. Az adományozás olyan hazafiak részére történt, akik a magyar állam védelmében kimagasló szolgálatot tettek. Alapítás útján pedig az ingatlan tulajdonosának volt joga arra, hogy azt vitézi teleknek nyilvánítsa akár saját, akár leszármazója javára, de csak mások jogának – például kötelesrész – sérelme nélkül. Ehhez is szükség volt az államfő megerősítésére. A keletkezés módjától függetlenül a vitézi telekhez bizonyos kötelezettségek is társultak, még hozzá meghatározott közszolgálatok teljesítése, amelyre esküt is tettek. A felügyeletet a vitézi telek felett a vitéziszék gyakorolta. A vitézi telki minőséget a telekkönyvben is rögzíteni kellett. A vitézi telekre is komoly korlátozások vonatkoztak, azt nem lehetett elidegeníteni, megterhelni, bérbe adni, használatát másnak átengedni. Öröklés esetén csak oszthatatlan egységként szállhatott át egy jogutódra, aki alkalmasnak bizonyult az átvételére. Ez azt jelentette, hogy erkölcsileg megbízhatónak kellett lennie az örökösnek és a közszolgálatok teljesítésére képesnek. *A vitézi telek öröklése esetén az első a sorban az elsőszülöttség rendje alapján az örökhagyó fiú leszármazója volt, ám ha az örökhagyónak nem volt fiú leszármazója, akkor végrendeletben a lány leszármazójának férjét vagy akár leendő férjét is megjelölhette a vitézi telek örököséként,* valamint arra is kötelezhette őt, hogy saját családneve mellett a neje családnevét is viselje. Az örökhagyó tartozásai sem a vitézi teleket, sem pedig annak felszereléseit nem terhelték. A vitézi telek pedig az államra szállt abban az esetben, ha annak tulajdonosa hazaárulást követett el, vagy örökös nélkül hunyt el.

Azonban az is előfordult, hogy még a tulajdonos életében átszállt a vitézi telek a legközelebbi alkalmas várományosra, ha a tulajdonos nem teljesítette megfelelően a telekkel kapcsolatos közszolgálatokat, vagy esetleg képtelenné vált azok teljesítésére – nem tartozott ide az az eset, ha a kora miatt, vagy esetleg a közszolgálatok és a haza védelme során szerzett sérülések miatt nem volt már erre alkalmas –, valamint ha iszákos volt, rendbontást, dologkerülést, vagy más súlyos erkölcsi hibát követett el, vagy ha elhanyagolta a telek gondozását, ha nem alapított megfelelő időn belül családot, vagy ha a női leszármazója házasságát a bíróság a férj hibája miatt felbontotta.

Amennyiben az átszállás időpontjában a várományos még nem érte el a megfelelő kort ahhoz, hogy alkalmasnak bizonyuljon a vitézi telekre, vagy ha a női leszármazó az örökhagyó halálakor még nem ment férjhez, akkor az említett feltételek bekövetkeztéig a vitézi telek hasznélvezete illetve meg a várományost, vagy adott esetben a hajadont, amely jogát a vitéziszék felügyelete mellett gyakorolhatta. Az örökhagyó özvegye, valamint az örökhagyó életében vele szemben tartásra jogosultak a vitéziszék megítélése alapján részesedhettek a telek jövedelméből, de csak olyan mértékben, hogy az ne okozzon hátrányt a telek rendeltetése vonatkozásában. Azokat a vitézi teleket, amelyek az államra szálltak, a vitéziszék kezelte, és azokat az államfő akár újból is eladományozhatta.⁴⁰

³⁹ Szladits: i.m. 56-57. o.

⁴⁰ Szladits: i.m. 57-59. o.

I.5. A kötött birtokok megszüntetése

Az 5200/1919. sz. Minisztertanácsi rendelet volt az, mely megtiltotta újabb hitbizományok alapítását. 1936-ban a XI. törvénycikk hatálybalépésével emelkedett törvényerőre a hitbizományi reform, amelyet Kállay Miklós földművelésügyi miniszter dolgozott ki, de Darányi Kálmán minisztersége idején lépett csak hatályba. A jogszabály az érintett vagyontárgyakat – néhány esetet kivéve – felszabadította a hitbizományi kötöttségek alól. Ezek a vagyontárgyak a hitbizomány birtokosának a tulajdonába kerültek, ám a részesedésre jogosultak várományi jogával terhelten. Emellett pedig ez a törvény tette lehetővé a hitbizományi kisbirtok létrehozásának és kötött öröklési rendjének lehetőségét, amely a kisbirtokosok védelmét, és a birtokok elaprózódásának megakadályozását szolgálta. Hitbizományi kisbirtokot a törvény értelmében csak mezei gazdálkodás céljára szolgáló olyan ingatlanokból lehetett alapítani, - ideértve a lakóház céljára szolgáló ingatlant is - amelynek tiszta hozadéka egy mezei gazdálkodással foglalkozó falusi család eltartására elegendő volt, és amelyek területe legalább harminc kataszteri holdat tett ki. A hitbizományi kisbirtokosra is megfogalmazott a jogszabály néhány korlátozást, ugyanis csak az lehetett hitbizományi kisbirtokos, aki mezei gazdálkodással élethivatásszerűen foglalkozott. Ám a magyar parasztság idegenkedett ettől a jogintézménytől, és inkább megmaradt a hagyományos birtokoknál, nem élt a hitbizományi kisbirtok alapításának lehetőségével.⁴¹

Az 1936. évi XI. törvénycikk kimondta azt is, hogy a törvény hatálybalépése után nem lehet ingatlant családi birtokká nyilvánítani.⁴² A 12770/1948. (XII. 19.) Kormányrendelet⁴³ pedig megszüntette a vitézi telek, a haditelek, a családi birtok és az oszthatatlan családi birtok intézményét, és kimondta, hogy amellett, hogy az ilyen minőségű ingatlanoknak megszűnik ez a különleges jogi minősége, a korlátozások is, amelyek ezekre a kötött birtokokra vonatkozóan fennálltak, megszűnnek.⁴⁴

II. Kísérletek a mezőgazdasági földek öröklésének speciális szabályozására

Már az 1840. évi országgyűlésen történt törekvés a parasztbirtok stabilizálására, ahol Deák Ferenc az egyöröklés törvényi szabályozása mellett szólalt fel. *Az 1930-as években fogalmazták meg, hogy az egyetlen gyermek vállalása ellen az állagöröklés bevezetésével lehet fellépni, ugyanis annak érdekében, hogy ne történjen meg a földek nagymértékű feldarabolása, a korszakban a földtulajdonos réteg tudatosan csak egy gyermeket vállalt. Így a mezőgazdasági üzem egyben, feldarabolás nélkül szállt át halála esetén a gyermekére. Ezt több gyermek esetén viszont az egyenlő osztály elve kizárta.*⁴⁵

Már a XX. század elején jellemző volt Magyarországon, hogy a földbirtokrendszer két véglet között mozgott, a kisbirtok elaprózódása, túl gyors forgalma volt egyrészt megfigyelhető, emellett pedig a kötött birtok túlzott merevsége, megkötése. A kisbirtokok esetében nem volt biztosítva az üzemállandóság, nagybirtokok esetében pedig túl nagy területegységeket fedett le. Emiatt kellett kétirányú földreformban gondolkodni. Szorosan összefügg egymással a két dolog, nevezetesen a túl merev latifundiális üzemegységek

⁴¹ Kerepeszki Róbert: „Vigyázat, megint egy Darányi a földművelésügyi élén!” Darányi Kálmán, a földművelésügyi miniszter. In: Varga Zsuzsanna – Pallai László (szerk.): Föld – Parasztság – Agrárium. Tanulmányok a XX. századi földkérdésről a Kárpát-medencében. Kapitális Kft., Hajdúnánás, 2015. 194. o.

⁴² 1936. évi XI. törvénycikk a családi hitbizományról és a hitbizományi kisbirtokról 113. §, <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8002> letöltve: 2017.08.08.

⁴³ 12770/1948. (XII. 19.) Kormányrendelet a vitézi telek, a haditelek, a családi birtok és a védett birtok különleges jogi minőségének megszüntetése tárgyában

⁴⁴ 12770/1948. (XII. 19.) Kormányrendelet 2. §.

⁴⁵ Sebess: i.m. 329. o.

korlátozása, valamint a kis üzemegységek stabilitása, ugyanis az egyik korlátozásával a másikon feltétlenül lazítani kell. Fontos, hogy a mezőgazdasági üzem egységének megtartására irányuló jogszabályok ne jelentsék a földforgalom túlzott megmerevítését, viszont lehetőséget teremtsenek arra, hogy egy olyan kisbirtokos réteg alakulhasson ki, aki megfelelő ismeretekkel rendelkezik, és képes is a gazdálkodásra. Ebben az időszakban azon a véleményen voltak, hogy kényszerrendszabályok alkalmazásától el kell tekinteni, de olyan szabályokra szükség van, melyek a mezőgazdasággal foglalkozó réteg számára biztosítják azt, hogy a földet – mely a foglalkozásuk műveléséhez elengedhetetlen – generációkon keresztül megtarthassák.⁴⁶

A XIX. század elejéig nem létezett jogszabály, mely a parasztöröklés kérdésével foglalkozna. A témával foglalkozók a jobbágytelkek feldarabolása ellen érveltek, Széchenyi István olyan jogszabályban látta a megoldást, amely a kisebb nemesi földterületekre is kiterjesztené a telekminimum megállapítását. Az 1836: IV. és V. törvénycikkekben szabályozták a jobbágytelkek egységét, az 1840: VI. törvénycikk pedig a jobbágyörökösödést rendezte,⁴⁷ melynek során védte az üzemegységet a feldarabolás ellen. A jobbágytelkek egységét védő rendelkezések leginkább a katonai határőrvidék jogviszonyait szabályozó rendeletekben nyilvánultak meg. 1737-ben, 1787-ben és 1807-ben is születtek olyan rendelkezések, melyek a katonatelkek létesítését rendezték, biztosították ezen telkek üzemegységét, valamint az öröklést is szabályozták.⁴⁸

Érdeemes megemlítenünk a korabeli határőrségi szervezetet, ugyanis *léteztek különleges öröklési szabályok, melyek megakadályozták a határőri telkek feldarabolását*. Az 1850. évi május 7-én kelt császári rendelet volt az, amely szabályozta a határőrtelkek intézményét, ezen szabályok értelmében azok a telkek, amelyek katonakötelezettséggel terheltek, feloszthatatlanok, elidegeníthetetlenek és csak részben megterhelhetők voltak. Az öröklésükről is rendelkezett a jogszabály, kimondta, hogy csak egy örökös örökölhette, és a többi örököstársat becsértéken készpénzzel kellett kielégíteni.⁴⁹ Annál is inkább szólnunk kell ezekről, hiszen olyan törekvéseket határoztak meg, amelyek a parasztöröklés rendszerét még a szervezet megszüntetése után is irányították.⁵⁰

Az 1900-ban napvilágot látott Polgári Törvénykönyv tervezet speciális törvényre bízta a kérdés szabályozását, ám ilyen jogszabály megalkotására nem került sor.

A magyar Polgári Törvénykönyv javaslatában lefektetettek nagyon hasonlóak voltak a svájci és a német szabályokhoz, ugyanis az örököstársak jogközösségének fenntartását mondták ki, amely az üzemegységek felaprózódásának megakadályozására szolgált. Ezen országok szabályozásában is az állagörökös, mint megbízott gazdálkodó volt az, aki vezette a gazdálkodást, a többi örököstárs pedig a terményből vagy pénzben kapott kielégítést. A földeket az örökösök csak úgy tarthatták meg az öröklés beállta esetén, ha ők is határőri viszonyba léptek, ellenkező esetben a földet annak megszerzésétől számított két éven belül el kellett adniuk. Örökösök hiányában a „Grenzinstitut” örökölt, és ezeket a területeket főként olyan családoknak adták ki, akiknek nagyon kevés földjük volt.⁵¹

Sebess Dénes is felhívta a figyelmet már 1933-ban arra, hogy az üzemegység védelme és állandósítása halál esetén egyedi öröklési szabályok bevezetésével tud megvalósulni. Ebben az időszakban a hitbizomány intézménye volt az, mely az üzemállandóságot az egyenlőtlen öröklés, élők között pedig a forgalom tilalmával védte meg. Csak egy örökös

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Lásd: Baross János: I. Törvényes öröklés – ágiság a polgári törvénykönyv javaslatában. II. A hitbizományok reformja. Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest, 1915. 55-61. o.

⁴⁸ Sebess: i.m. 134. o.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Sebess: i.m. 243. o.

⁵¹ Sebess: i.m. 243-244. o.

örökölhette meg a mezőgazdasági üzemet, a társörökösök kielégítésére pedig kivételes szabályok megalkotására volt szükség. Ez jelentette az állagöröklés lényegét. Véleménye szerint a földtulajdon végsőkéig vitt forgalom szabadsága, valamint az, hogy a föld szét darabolásának megelőzésére nem léteztek korlátok, az üzem szét darabolására vezettek. Többben is ebben az időszakban a földtőke, a termelés alá vont földrészek területi egységének védelmében – parcellaminimum – látták a kérdés megoldását.⁵²

Sebess Dénes szerint a speciális agráröröklési szabályok törvénybeiktatása nélkül nem lehetséges a földművelő réteg megerősödése, ami a mezőgazdasági termelés legerősebb támasza.⁵³

A terület- és üzemegységek túlzott elaprózódásának megakadályozására az egyik eszköz az állagöröklés lehetne. A Polgári Törvénykönyv 1913-ban elkészült, második tervezete, mely „A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Második szöveg” elnevezést kapta, német és svájci mintára lefektette az állagöröklés szabályait.⁵⁴ A normaszöveg alapján az állagöröklés akkor állt be, ha az örökhagyó a jószágot egyik örökös társ osztályrészébe hozadéki értékben utalta.⁵⁵ Ez a rendelkezés a köteles rész megszorításának törvényes módját jelentette az állagörökös javára. Vagyis nem a törvény erejénél fogva, hanem közvetve beálló állagöröklésről volt szó. Az örökhagyó leszármazója is ugyanezt követelhetette.⁵⁶

A mezőgazdasági föld, vagy adott esetben az üzem egységének a védelme csak halál esetén történő jogutódlásnál érvényesült a tervezet értelmében. Akár az örökhagyó is rendelkezhetett végintézkedésében így, de lehetősége volt az örökösnek is arra, hogy kérje az ennek figyelembevételével történő öröklést. A tervezet 1946. § 2. bekezdése az, amely minden örökösnek biztosította a jogot arra, hogy kérje a földterület részére történő átadását. Amennyiben többen jelentkeztek, akkor ez annak a javára történt meg, aki a legalkalmasabb volt. Több örökös jelentkezése esetén a helyi szokást is figyelembe kellett venni, amit a hatóság vagy a bíróság az örökös társak személyes viszonyai alapján döntött el. Viszont törvényes öröklési sorrendet nem állított fel a tervezet, és a férfi örökösök elsőbbségét sem nevesítette. Tehát a hatóság döntése volt meghatározó állagöröklés esetén, ám a tervezet szövege nem szólt arról, hogy ez alatt pontosan melyik hatóságot kell érteni.⁵⁷

A tervezet a speciális öröklési szabályok alkalmazását nem egy társadalmi osztályhoz, vagy egy birtokkategóriához kötötte, hanem általánosságban a mezőgazdasági jószághoz.⁵⁸

A Teleszky István által megalkotott öröklési jogi tervezet⁵⁹ a hagyatéki osztályoknál előírta a minimumot, és helyhatósági szabályrendeletekre utalta a belső telkek legkisebb méretének meghatározását. A tervezet értelmében az örökhagyó azon földterületei, melyek egy településen belül helyezkedtek el, leszármazók öröklése esetén csak azzal a korlátozással voltak feloszthatók, hogy minden egyes osztályrésznek legalább négy katasztrális hold méretűnek kellett lennie. Ezen a birtokminimumon a törvényhatóságok változtathattak, méghozzá az igazságügyi és közgazdasági miniszterek által jóváhagyott szabályrendeletekben.⁶⁰

A Polgári Törvénykönyv 1913-as, második tervezete értelmében, ha az örökhagyó a földet az egyik örökös társ osztályrészébe utalta, vagy azt az örökhagyó leszármazója kérte,

⁵² Sebess: i.m. 118. o.

⁵³ Sebess: i.m. 244. o.

⁵⁴ Sebess: i.m. 285. o.

⁵⁵ A Polgári Törvénykönyv 1913-ban elkészült, második tervezete 1945. §

⁵⁶ A Polgári Törvénykönyv 1913-ban elkészült, második tervezete 1946. §

⁵⁷ Sebess: i.m. 287-288. o.

⁵⁸ Sebess: i.m. 289. o.

⁵⁹ Erről lásd: Pólay Elemér: Kísérlet a magyar öröklési jog önálló kodifikációjára a XIX. század végén. In: Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica, 1974/XXI. szám, 1-52. o.

⁶⁰ Sebess: i.m. 290. o.

akkor a köteles rész számításánál a hozadék értékét kellett alapul venni. Ettől el lehetett térni, ha az örökhatyó az átvételi értéket máshogy határozta meg, de a hozadéki érték alá nem mehetett. Ez az ún. *hozadéki elv* annak kiküszöbölésére jött létre, hogy a földtökét a pénztökével vették egy tekintet alá.⁶¹

Komoly vizsgálódás folyt abban a kérdésben, hogy mit is jelentsen ez a hozadéki érték, hogy vajon szubjektív szempontokat is figyelembe vegyenek az érték meghatározáskor, vagy csak a föld objektív hozadékát határozzák meg. A németeknél ötévi, a svájciaknál tízévi átlagot javasoltak a meghatározás során. Ezt az értéket, amely a föld átlagos évi hozamának a tőkésítését jelenti, több tényező is befolyásolta, mint például a kamatláb nagysága. Emiatt egy kiegészítő számítási értéket is szükséges volt meghatározni a törvényben. A Ptk. második tervezete arra is tartalmazott rendelkezést, hogy a járadékértékben átvevő örökös azáltal, hogy ő kivételes helyzetben volt, ne nyereszkedhessen továbbadással, ugyanis 15 éven belül történő elidegenítés során a felesleget meg kellett osztania örökös társaival. Ennek általában a vételár eltitkolása, vagy színlelt szerződés lehetett a következménye.⁶²

Az örökös társak kielégítésének módját nem rendezte a tervezet,⁶³ az örökös társak közösségét pedig a jogközség szabályai alapján alakította ki. Mivel a tervezetben az állagöröklésről is rendelkeztek, így ahhoz kapcsolódóan az örökös társak közössége is átalakításra szorult, egy kényszerközséget kellett szervezni. Abban az esetben, ha nehezen valósítható meg az örökös társak pénzbeli kielégítése, égető szükség lesz a tulajdonközség fenntartására, természetesen az állagörökös igényének a biztosítása mellett úgy, hogy az örökös társakat pedig állandó évi járadékkal elégítik ki.⁶⁴

A tervezet nem fejtette ki, hogy mit jelent az üzemegeység a szabályai között, tehát a mezőgazdasági terület kiterjedése kapcsán nem fogalmazott meg részletszabályokat, vagyis elméletben bármely birtokkategóriára kiterjedhetett volna. Sebess kifejtése alapján azonban az állagöröklés csak kisbirtokos parasztöröklés lehet. Véleménye szerint a mezőgazdasági termelés fejlesztése érdekében a kisebb területegységek egyben tartása volt rendkívül fontos a korszakban az adott közege gazdasági és birtokviszonyok között. Emiatt alkalmazták az állagöröklést mindenhol a parasztbirtokra. Ha a különbségeket vizsgáljuk a középirtok és a parasztbirtok öröklése kapcsán, akkor azt láthatjuk, hogy középirtok esetén az állagöröklés csak az örökös társak járadéktöke útján történő kielégítésével képzelhető el, parasztbirtoknál viszont az örökös társak kényszerközsége jellemző, amikor évi járadék útján történik a kielégítés.⁶⁵

A Polgári Törvénykönyv általunk tárgyalt, második tervezetéből nem lett törvény, sőt azt még három átdolgozás követte, és az utolsó, vagyis a tervezet ötödik szövege, az ún. Magánjogi Törvénykönyv Javaslat volt az, ami kiindulópontként szolgált az 1959. évi IV. törvény megalkotásához.⁶⁶

III. Záró gondolatok

Annak ellenére, hogy már korábban is voltak törekvések a speciális agráröröklési szabályozás kialakítására hazánkban, ez a mai napig nem történt meg. Mindösszesen a Polgári

⁶¹ Uo.

⁶² Sebess: i.m. 291. o.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Sebess: i.m. 294. o.

⁶⁵ Sebess: i.m. 295-296. o.

⁶⁶ Vékás Lajos: Adalékok a Polgári Törvénykönyv történeti és összehasonlító jogi értékeléséhez. In: Keszérű Barna Arnold – Köhidi Ákos (szerk.): Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére. Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt. – Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest – Győr, 2015. 566-567. o.

Törvénykönyv egy szakaszában találunk rendelkezést, amely alapján az örökös külön is visszautasíthatja a mezőgazdasági termelés célját szolgáló föld, a hozzá tartozó berendezési, felszerelési tárgyak, állatállomány és munkaeszközök öröklését, ha nem foglalkozik hivatásszerűen mezőgazdasági termeléssel.⁶⁷ Ez a rendelkezés már a korábbi Ptk.-ban, tehát az 1959. évi IV. törvényben⁶⁸ is szerepelt. Azóta a földre vonatkozó öröklési szabályok csak a végintézkedés útján történő öröklés vonatkozásában egészültek ki a földforgalmi törvény által bevezetett rendelkezésekkel.⁶⁹

A földforgalmi törvény megalkotása során is felmerült a mezőgazdasági földekre és üzemekre vonatkozó öröklési szabályok kialakításának lehetősége. A törvény vitaanyaga a családi gazdaságokról szóló törvényben javasolja rendezni a kérdést. Ám a koncepcióban azt is olvashatjuk, hogy külön törvényben is lehet rendelkezni az agráröröklési rendszer kialakításáról, de akár az üzemtörvény keretén belül is sor kerülhet ezen kérdés szabályozására.⁷⁰ Így tehát a jogalkotó feladata lesz annak eldöntése, hogy melyik módot választja ezen szabályok megalkotására, a még meg nem született, de az Alaptörvényben⁷¹ már említett sarkalatos törvények⁷² valamelyikében történő szabályozást, vagy esetleg egy külön földöröklési jogszabály megalkotását. *Véleményünk szerint azonban mindenképp szükség van sui generis öröklési szabályokra a mezőgazdasági földek felaprózódásának megakadályozása érdekében.*

⁶⁷ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 7:89. § (2) bekezdés

⁶⁸ 1959. évi IV. törvény 674. § (2) bekezdés

⁶⁹ Földforgalmi törvény 34. §

⁷⁰ Az új földtörvény vitaanyaga 38. o. <http://2010-2014.kormany.hu/download/1/f1/90000/%C3%BAj%20f%C3%B6ldt%C3%B6rv%C3%A9ny%20koncepti%C3%B3.pdf> letöltve: 2017.11.14.

⁷¹ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) P) cikk (2) bekezdés

⁷² A három sarkalatos törvény, amelyeket az Alaptörvényünk említ: a földforgalmi törvény, az integrált mezőgazdasági termelészervezésre és a családi gazdaságokra vonatkozó törvény, valamint a mezőgazdasági üzemtörvény, melyek közül még csak a földforgalmi törvény került megalkotásra.